

מעדני כת

משעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת שמיני תשפ"ב שנה שלישית ג'ליון 132

בענין אמירה לעכו"ם בבין השמשות לצורך מצוה ועד מתי חשיב בין השמשות

אלא לתוספת אורה י"ל דצריך למחות, דבזה ודאי לא אמרי' שעושה כן עבור עצמו דהא אינו דר שם, וא"כ ודאי דנראה שעושה כן עבור הישראל וצריך למחות בידו.
וא"כ בנדון דידן שהנכרי הדליק האור בבית המדרש שאינו מקום דירתו כלל ונראה שמדליקו לצורך המתפללים, א"כ צריך למחות בו שלא ידליק וגם אם יש אור בבית המדרש ומדליק לתוספת אורה צריך למחות בידו שלא ידליק.

יבואר דלא גזרו על שבות בבין השמשות

אכן אכתי יש לדון דהיה שרי אף לומר בהדיא לנכרי שידליק את האור, דהנה בבין השמשות לא גזרו על שבות כמבואר בגמ' בעירובין דף ל"ב ע"ב וכן פסק השו"ע בס' ש"מ"ב דכל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בין השמשות והוא שיהא שם דבר מצוה או דוחק וכו' ומטעם זה מותר לומר בין השמשות לאינו יהודי להדליק לו נר בשבת.

וזמן בין השמשות כ' השו"ע בס' רס"א שזמנה הוא כדי הילוך שלושת רבעי מיל, והיינו דשיעור הילוך מיל הוא 18 דקות כמ"ש במ"ב בס' תנ"ט ס"ק ט"ו, ולפ"ז שיעור בין השמשות הוא 13.5 דקות [ובביאור הלכה בס' ש"מ"ב ד"ה בין השמשות כ' שהוא בערך 13 דקות], ואפשר שיש להקל עד 17 דקות שבמ"ב בהלכות פסח שם כתב דבדיעבד אפשר לאכול מצה בפסח ששהתה עד 22.5 דקות שהוא שיעור מיל, וא"כ לפי חשבון זה אפשר להקל עד 17 דקות אחר השקיעה.

אכן בנידון דידן שהיה זה כעשרים דקות לאחר השקיעה א"כ הוי לאחר זמן בין השמשות וחשיב כבר כצאת הכוכבים, וא"כ אסור בזמן זה כל השבותים.

יבואר אם עשרים דקות לאחר השקיעה חשיב בין השמשות לענין דלא גזרו על שבות

אולם יש מקום לדון בזה להלכה ולא למעשה, שגם כעשרים דקות אחר שקיעת החמה הוא עדיין בין השמשות, דהנה תינוק הנולד בערב שבת עד כשלושים וחמש דקות לאחר השקיעה אין מלין אותו בשבת, כמבואר בדנינים והנהגות של מרן החזו"א דחוששין שמא חול הוא וא"כ אין זמנו למולו בשבת, ואפי' המקילין יותר וס"ל דגם בנולד קודם שלושים וחמש דקות אחר השקיעה מלין אותו בשבת, אבל בנולד עשרים דקות לאחר השקיעה לא שמענו שהקילו למולו בשבת, משום דבזמן זה לא חזינו מוכבים כלל, וא"כ כיון דחשבינן לזמן זה [לכח"פ בעשרים דקות לאחר השקיעה] דהוי ספק שלא למעבד ברית בשבת, אמאי לא נימא בזמן זה ספק דרבנן לקולא, ויהא מותר אמירה לנכרי גם בזמן זה?

יבואר דאף שקיבלו כל הקהל שבת מ"מ לענין אמירה לעכו"ם הקילו דמותר

דהנה אף דקיבלו כבר שבת מ"מ הא דהתירו שבות בבין השמשות הוא אף אם קיבל שבת כמבואר ברמ"א בס' רס"א ס"ע א', אבל היכא שכל הציבור כבר קיבלו שבת חמיר יותר ואסור בכל השבותים כמבואר במ"ב בסוף ס' רס"א, ואף אם הוא עצמו אכתי לא קיבל שבת מ"מ נמשך הוא אחר הציבור שקיבלו שבת ואסור בכל השבותים. **אבל לענין איסור אמירה לנכרי עיי' במ"ב בס' רס"א ס"ק י"ז דמותר אפילו אם קיבלו כל הציבור שבת, דלענין זה לא מחמירין מפי מבין השמשות.**

ואפשר דמשום האי טעמא לא אמרין שיהא מותר לומר לעכו"ם לעשות מלאכה בזמן זה שהרי ס"ס הוא אחר צאת הכוכבים שהוא אחר ג' רבעי מיל אחר שקיעת החמה אבל בדיעבד אם עשה העכו"ם מלאכה לצורך ישראל אפשר לסמוך על סברא זו במאחר ואנו נוהגין את זמן זה כספק להכי בדיעבד ימליץ לצרפו לספק שעכו"ם שעשה מלאכה בזמן זה מותר ליהנות ממלאכה זו וצ"ע.

והעירי ידידי הגאון רמ"מ לובין שליט"א שאמרו בעירובין דף ע"ב שנהגו העם כר"מ שלא סמכין על שיתוף במקום עירוב, ובתוס' שם הקשו דנהגו היינו דאין הלכה כן אלא דמי שנוהג כן לא מחיין בהו, והרי ר"מ מחמיר דבעי עירוב ומאי שייך שלא למחות בו, וכתבו התוס' שם אחד תירוצא דהוי נוהגין להחמיר שלא למול כשיש שיתוף בלבד ולא הוציאו הסכין שהחמירו כר"מ, וחזינו שאע"פ שאין הלכה כן יש מחמירין שלא למול מחומרא בעלמא שלא מדינא וצ"ע.

נשאלתי בישיבה אחת שבליל שבת כעשרים דקות לאחר השקיעה נכבה האור בבית המדרש, אך נשאר קצת אור שלא כבה, והגוי שעובד שם בישיבה הגיע לבית המדרש ולא אמרו לו שידליק את האור, אבל הדליק את האור מעצמו, האם שרי להשתמש ולהינות מן האור שהדליק עבור ישראל, ואם היה מותר לקרות לגוי לראות שאין אור בבית המדרש וידליק האור מעצמו.

והנה באיסור אמירה לנכרי יש ב' חלקים, אחד שאסרו חכמים לומר לנכרי שיעשה מלאכה עבור ישראל בשבת, ואסרו כן מתרי טעמי, חדא משום דנראה כשלוחו כמבואר ברש"י בשבת דף קנ"ג ע"א ד"ה מאי, ועוד משום דדבר כמבואר ברש"י בע"ז דף ט"ו ע"א ד"ה כיון דזבנה. והב' דאף בדיעבד אם עשה מלאכה עבור ישראל אסור ליהנות מאותה מלאכה בשבת כמבואר בשבת דף קכ"ב.

וכרמ"א בסוף ס' ש"ז כ' דאף לרמז לנכרי שיעשה מלאכה אסור, ובמג"א בס' רע"ו סק"ד וי"ד הביא בשם הגהות מרדכי בשם רבינו שמחה שהחמירו יותר דאף צריך הוא למחות ביד הנכרי שלא יעשה את המלאכה עבורו בשבת, ואף אם הנכרי רוצה לעשות את המלאכה בע"כ של הישראל צריך לגרשו מן הבית מפני חילול השם, שיחשדוהו שעושה כן בשליחות הישראל.

אך מאידך בס' ש"ז יש משמעות דאם יש כבר אור קצת אין צריך למחות ביד הנכרי הבא להדליק עוד אור בבית, דבשו"ע שם בסע' ב' כ' בשם סה"ת והסמ"ג דרשאי לומר לנכרי בימות החול למה לא עשית לי מלאכה בשבת שעברה והנכרי מבין לעשותה לשבת הבאה, וכ' המ"ב שם בס"ק י"א דאייני בדבר שאין גוף הישראל נהנה ממנו, כגון שיש כבר נר ואש והאינו יהודי מוסף, דאי לא כן הא אפילו אם האינו יהודי הדליקה מעצמו אסור לישראל ליהנות ממנו.

ומבואר דכל שאין הנכרי עושה מעשה שיש ממנו הנאה גמורה רק תוספת הנאה אין צריך למחות בידו, וא"כ בנידון דידן שהיה קצת אור בבית מדרש לכא' לא היו צריכים למחות בנכרי שבא להדליק את האור.

יבואר דהא דאין צריך למחות ביד הנכרי שבא להדליק תוספת אורה הוא רק בנכרי הדר עמו בבית

אבל לכאורה נראה דכל ההיתר של המ"ב בשם הפמ"ג דלתוספת אורה אין צריך למחות ביד הנכרי הוא רק בנכרי הדר בבית הישראל, דבהכי איירי הסה"ת שהביא השו"ע שאמרו לעבדו הנכרי למה לא הדלקת לי נר בשבת שעברה, והביאור בזה הוא דהא דצריך למחות ביד הנכרי שבא לעשות מלאכה לצורך הישראל כ' המג"א דהוא מפני שיחשדוהו שעושה כן בשליחות הישראל, וא"כ י"ל דהיכא שהנכרי דר בבית הישראל וגם אין מדליק אלא לתוספת אורה אין צריך למחות בידו דשפיר איכא למיתלי שעושה כן עבור עצמו ולא עבור הישראל.

שהרי אמרו בגמ' ע"ז דף כ"ב שנכרי שעושה מלאכה בקבלנות בשבת מותר שהרי אינו חייב לעשותו בשבת ואדעתא דנפשיה קעביד אבל בבית ישראל אסור שנראה שעושה לדעת ישראל ולהכי כל מלאכה שעושה הגוי בבית ישראל נראה שצוהו על כך ולכן צריך למחות בידו.

אבל יכא שיש חושך גמור ודאי אסור שהרי נהנה ממעשה הגוי ולא התירו ליהנות ממעשיו במקום שעושה על דעת עצמו אלא במקום שיש אור קצת אע"פ שנהנה הישראל כיון שאין צריך לה כ"כ שרי, אמנם כל זה בשפחה הדרה בבית ישראל שאין נראה שעובדת בשביל ישראל אבל אם אין הנכרי דר בבית הישראל אף אם אינו מדליק

¹ והנה הגרי"מ ט בספר בה"ש עמ"ס ס"ו כתב שהנולד 22 דקות אחר השקיעה בימים הקצרים מלין בשבת ובימים הארוכים הנולד אחר 28 דקות מלין בשבת, ובספר שש"כ ח"ב פמ"ו הערה מ"ה כתב בשם מרן הגרש"ז אייערבך דאחר 28 דקות מלין בשבת, ובספר אוצר הברית ח"ג עמ' תנ"ו כתב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דאחר 32 דקות מלין בשבת.

² בספר משמרת מועד על שבת כתב בקונטרס על בין השמשות לייסד שהשקיעה הוא שקיעת האור ולא שקיעת הגלגל של חמה, והוא כרבע שעה אחר שקיעת הגלגל, ולכן צאת הכוכבים הוא כשלושים דקות אחר השקיעה יעו"ש.

ובקובץ מוריה שצ"ד שצ"ו כתב הגאון ר' אליעזר פולק שליט"א באריכות גדולה להביא ראיות שלא יתכן לומר כן יעו"ש, אבל הכל מודים שאין עושין ברית מילה להנולד עשרים דקות אחר השקיעה, וע"כ שהוא ספק גמור עד כדי לבטל ברית מילה בשבת.

והנה בספר הרב מבריסק חלק א' עמוד 238 כתב מעשה בהרב אברמסקי זצ"ל שבעת התגוררותו ברוסיה הקפיד הג"ר יחזקאל אברמסקי לנהוג כשיטת רבינו תם לגבי מועד צאת הכוכבים ורדת הלילה, וכאשר הגיע לארץ ישראל נזכר לראות כי הלילה יורד בה מוקדם מכפי מציאות האופק הרוסי, ומשהבחין כי לאחר פרק זמן מה לא ארוך מן השקיעה כבר נראים שלושה כוכבים והחושך מכסה ארץ פסק לנהוג כרבינו תם.

והנה הגיעה שמועה לאזוני שהרב מבריסק עודנו נוהג אף בארץ כשיטת רבינו תם, עלה איפוא רבי יחזקאל באחד הימים למעונו של מרן זצ"ל כמחצית השעה לאחר שקיעת החמה והציג את שאלתו, בריסקער רב הנכון הוא כי אתם מקפידים על זמן רבינו תם, כאשר ענה לו מרן זצ"ל שאכן כך נוהג הוא לחומרא, תמה רבי יחזקאל באזוני ואמר **הבה נצא כעת לרחוב של עיר ונראה בעינינו כי כבר ירד הלילה**, למשמע הדברים פתח מרן זצ"ל במתק שפתיו ואמר **תורה לא מחפשים ברחוב ואת קביעת מציאות היום והלילה אין אנו מבקשים לדעת בשוק, לנו יש קבלה על כך, ואם יש בידינו קבלה האומרת כי עלינו לנהוג כשיטתו של רבינו תם אזי המציאות הנגלית לעינינו אינה מעלה או מורידה מאומה**.

אכן באבן האזל פ"א מהלכות קריאת שמע הלכה א' ענף ג' אות ח' כתב וז"ל והנה הרב ר' דוד בהר"ג ש"י מפעיה"ק העיר בזה שיתכן מה שאין אנו רואין צה"כ בזמן תלתא רבעי מיל זוהי מסיבת התמעטות ראות העינים דהלא אמרו בבכורות דרועה רואה ששה

נסתפקתי אם טעה הסופר בכתיבת המגילה והחליף התיבות של קרי וכתבי, וכגון שכתב את הקרי וקיימו וקבלו היהודים ולא כתב את הכתיב וקיימו וקבל היהודים, או בסוף המגילה שאחשורש כתוב חסר ו' אחשרש וקוראים אחשורוש והוא טעה וכתב את הקרי אחשורוש האם המגילה כשירה לכתחילה.

והנה ודאי דאין זה לעיכובא במגילה, דאפילו אם לא כתבה הסופר כלל לתיבה זו המגילה כשירה בדיעבד כמבואר בגמ' במגילה דף י"ח ע"ב, דמקשי תרי ברייתות אהדדי, דבחדא ברייתא קתני השמיט בה הסופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא, ובחדא ברייתא קתני הו"ב אותיות מוטושוטות או מקורעות אם רישומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה, ומשני לא קשיא הא בכולה הא במקצתה, והיינו דאם השמיט הסופר אותיות וכתב רק רובה של מגילה כשירה, וכ"כ בשו"ע בס' תר"צ סע' ג' בדדיעבד אם השמיט הסופר באמצעה תיבות אפילו עד חציה וקראם הקורא על פה יצא.

אבל לכתחילה צריך לכתוב כולה כמ"ש השו"ע שם וצריך שתהא כתובה כולה לפניו לכתחילה, וכן מבואר בגמ' במגילה דף י"ט ע"א, דפליגי תנאי התם מהיכן אדם קורא את המגילה ויוצא בה יד"ח, רבי מאיר אומר כולה, רבי יהודה אומר מאיש יהודי, רבי יוסי אומר מאחד הדברים האלה. ובגמ' שם אמר ר' חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה, ואפ"ל למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה. ומבואר דלכתחילה צריך לכתוב את כל המגילה.

ובנידון דידן דכתב את כל המגילה אבל החליף וכתב את הקרי ולא את הכתיב יש לדון האם חשיב כמגילה הכתובה כולה וכשירה לכתחילה, או דכיון דצריך לכתוב את הכתיב והוא כתב את הקרי חשיב כמי שחסרים אלו התיבות, ואין המגילה כשירה אלא בדיעבד, ופשוט דבספר תורה כה"ג שכתב את הקרי ולא את הכתיב פסול כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ע"ה סע' ו' דהספר תורה פסול.

יבואר אם טעה וקרא הכתיב במקום הקרי

והנה אם טעה רק בקריאה וקרא את הכתיב במקום את הקרי, וכגון שקרא וקיימו וקבל היהודים, או שקרא את האחשורש שבסוף המגילה כמו שהוא כתוב חסר ו' אחשרש לכא"ל לא יצא יד"ח, דהא בשו"ע בס' תר"צ סע' י"ד כ' אין מדקדקין בטעויותיה, ויש אומרים דדוקא בטעות שהלשון והענין אחד, כהוא עובדא דתרי תלמידי דהו"י יתבי קמיה דרב חד קרי יהודים וחד קרי יהודים ולא אהדר חד מינייהו, אבל טעות אחר לא. ובמ"ב שם בס"ק ג' א"כ כגון שקרא מיושב ישב או מנופל נפל דהוי כאילו דילג אותה תיבה לגמרי וצריך לחזור ולקרותה על הסדר.

ולפ"ז ה"נ אם קרא וקיימו וקבל היהודים או שקרא אחשרש דהוי שינוי משמעות הוי כאילו דילג אותה תיבה וצריך לחזור ולקרותה על הסדר. ובביאור הלכה שם דן בכונת דברי המג"א דאפשר דס"ל דהדעה הראשונה בשו"ע סובר דאין מדקדקין בטעויותיה אפילו בטעות שמשנתה הענין ע"ז, אך הביאור הלכה שם מסיק דיש להחמיר ולחזור ולקרות אבל בלי ברכה.

יבואר דהחזו"א הורה שבלא שמע סוף התיבה יצא אפי' שהוא שינוי משמעות

והנה במעשה איש חלק ה' עמוד ט"ז כתב בשם מרן החזו"א זצ"ל דאם יוצא בשומע כעונה בברכה ולא שמע את האות האחרונה בסוף הברכה יצא יד"ח, וכגון שאם יוצא מחבירו בברכת בורא פרי הגפן ולא שמע את האות האחרונה של הגפן ונמצא

עשר מיל ואנחנו אין במציאות לראות במרחק כזה, ומוכח דהרא"י שלנו נתקלקלה [ומשערים שזוהי בשביל שמשמשים במנורות גדולות בלילה שבימי חז"ל היו משמשים בנרות קטנות, ושמעתי שהבדואים שמשכנם בשדות רואים גם עכשיו מרחוק מאוד] אך אם כן כבר אין רא"י מראייתו, ואפשר דבימי חז"ל ה' כן רא"י בינונית, עכ"ל.

וכ"כ הגר"ז בסדרו בהכנסת שבת שאחר 18 דקות יכולין זכי הראות לראות ג' כוכבים, ולשיטתו דמיל הוא כ"ד דקות.

והנה הגר"ד בהר"ז זצ"ל אמר שצאת הכוכבים הוא אחר ג' רבעי מיל משקיעת החמה גם שאין אנו רואים כוכבים מכל מקום צאת הכוכבים הוא כמו שאמרו חכמים ומה שאין אנו רואים כוכבים הוא משום מה שראייתנו פגומה, ומרן הגר"ז אמר שגם אם אנו רואים כוכבים לא מעלה ולא מוריד אלא עבדינו כר"ת.

וחזו"ן דהכל לא סמכו על ראייתנו שלנו, אלא או שבאמת כבר הוא צאת הכוכבים אלא שראייתנו נפגומה, או שגם אם רואים כוכבים עדיין יום הוא דקיי"ל כר"ת, אבל ידוע שגם מרן החזו"א זצ"ל וגם מרן הגר"ז זצ"ל לא התפללו בליל שבת אלא לאחר ארבעים דקות אחר השקיעה ומשום שאז רואים כוכבים וכיוונו לדעה אחת, וכיון שבליל שבת אפשר להתפלל גם מפלג המנחה לכן לא החמיר מרן הגר"ז להתפלל בזמן ר"ת, ועכ"פ חזו"ן דתרויהו"ס"ל דקודם זמן זה אין כוכבים ולא התפללו ערבית קודם זמן זה, וא"כ אפשר דשפיר אפשר להחשיבו ככהש"מ להקל באמירה לעכו"ם. אך אין זה אלא להלכה ולא למעשה.

בעניין אם כתוב במגילה כמו שצריך קרי במקום כתיב אם כשר לכתחילה

שישאר רק בורא פרי הגפן, או ששמע ברכת מקדש השבת ולא שמע את האות האחרונה של תיבת השבת ונמצא ששמע רק מקדש השב יצא.

והנה בברכת מקדש השבת י"ל דמהני משום דגם בלי האות האחרונה של השבת משמע שכוונתו לשבת, ומשום דבגמ' קרינן לשבת שבא וא"כ כשאומר השב נשמע כמו שאומר השבא ושפיר נחשב שאומר השבת, ויוצא מדין שיוצא בכל לשון, אבל כששמע בורא פרי הגפן צ"ב אמאי יצא בזה יד"ח הא לא אמר הגפן.

יבואר דאפשר דתליא בגדר שומע כעונה דאם הדבור מתייחס לשומע אפשר דסגי באינו שומע סופי תיבות

ולכא"ו היה מקום לומר דזה תלוי בגדר הדין של שומע כעונה, דאם הגדר בשומע כעונה הוא דהדיבור של האומר מתייחס אל השומע אפשר דסגי שישמע רק את עיקר הענין ואין צריך לשמוע כל אות ואות, אבל אם הגדר בשומע כעונה הוא שהשמיעה היא חלק מחלקי הדיבור א"כ צריך לשמוע כל אות ואות, דאות שלא שמע הרי הוא כמי שלא אמרה.

ולפ"ז אולי י"ל דה"נ בקריאת המגילה אפילו אם לא ישמע את האות שבסוף התיבה יצא יד"ח, וכגון שלא שמע בתיבות ומתנות לאביונים את האות האחרונה וא"כ נמצא ששמע ומתנות לאביוני, ויש בזה שינוי משמעות גדולה דכשאומר ומתנות לאביוני הרי הוא אומר שמספיק ליתן מתנות לאביון אחד, והיינו טעמא דבשומע כעונה סגי שישמע את עיקר הענין, וכמו דסגי לשומע בורא פרי הגפן.

וא"כ מהא דכתב השלטי גבורים שאם החסיר אות אחת שיש בה שינוי משמעות שלא יצא כגון שאמר ומתנות לאביונים לאביוני לא יצא מוכח דלא כהוראת החזו"א הנ"ל, דלכאורה הגפן דומה לאביוני ומ"ש הגפן ממה שקרא לאביוני, אמנם באמת ליכא להוכיח מדבריו דלא כהחזו"א כיון דהשלטי גבורים איירי בקורא והחזו"א איירי בשומע, וכן בחוט שני שבת ח"ד עמוד ק"י כתב לענין מי ששמע הבדלה ולא שמע תיבת לחול אלא לחו יצא על פי מה ששמע מהחזו"א, ואפשר דבשמיעה שאני וצ"ע.

אמנם בשו"ע סימן רי"ג סעיף ג' כתב וז"ל אין יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה, אפי' יענה אמן, אא"כ ששמעו מתחלתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו והמברך נתכוין ג"כ להוציא ידי חובתו, ובמ"ב שם ס"ק יט כתב וז"ל והיינו גם תיבת ברוך שבתחלתה דלא עדיף ממברך בעצמו כשמדלג איזה תיבה מעיקר הברכה דלא יצא ידי חובתו דהוי משנה מומטבע שטבעו חכמים, עכ"ל, ומבואר שכל שמדלג בשמיעתו איזה תיבה שהיא מעיקר הברכה הרי היא מעכבת גם בשמיעת הברכה, וא"כ הוא הדין בהחסיר בשמיעתו איזה אות שמעכבת את משמעות הדבור לכאורה מעכב שאינו יוצא יד"ח וצ"ע.

יבואר דכתב קרי במקום הכתיב הרי הוא כשר לכתחילה ככתב המגילה בלע"ז

ולכא"ו יש מקום לומר דחשיב שהמגילה כתובה כולה והיא כשירה לכתחילה, דהנה אם כתב את המגילה בלשון לעז לכא"ו ודאי דכותב את הקרי, דאין צריך לכתוב אלא מה שהוא קורא, והא דהוי מגילה כשירה לכתחילה אע"פ שהיא לא כתובה כמו כתבי הקודש שכתוב את הכתיב, הביאור בזה הוא כמ"ש מרן הגר"ז דבכתיבת המגילה יש ב' דינים חדא דין כתיבה לקריאת המגילה, ועוד דין כתיבה לכתבי הקודש, ובדין כתיבה לקריאת המגילה כשר גם בלשון לעז אע"פ שלדין כתיבה של כתבי הקודש אינו כשר בלשון לעז, וא"כ ה"נ אע"פ שבלשון לעז אינו כותב את הכתיב אלא את הקרי המגילה כשירה ומשום דלדין כתיבה של קריאת המגילה סגי בכתיבה זו.

ולפי אפשר דאע"פ שכתב את המגילה בלשון אשורית, מ"מ לא גרע ממוגילה הכתובה בלשון לעז דכשירה אע"פ שכתב את הקרי, א"כ ה"ג כשכתב בלשון אשורית יהיה כשר גם כשכותב את הקרי [ולא שיהיה כשר מדין שאר לשונות, אלא דאם בשאר לשונות המגילה כשירה גם כשכותב את הקרי ע"כ דאין זה לעיכובא ואפשר אפילו לכתחילה לכתוב את הקרי].

ולזה העירי ידידי הגאון ר' מנחם טוקר שליט"א בספר ששון המועד, והוסיף עוד דהא דמגילה הכתובה רובה כשייה אם יהא כתוב בכתב ולא הקרי אינו מצטרף לרוב האותיות הכתובות במגלה, שהרי כשקורא במגלה שאינה כתובה כולה אינה מגילה לענין קדושת כתבי הקדש אלא מגלה רק לענין קריאתה, וזוהו אין צריך להיות כתוב הכתיב אלא הקרי כמו שפשוט שמגילה הכתובה בלע"ז צריך לכתוב כמו שקורין, וא"כ אין אותם התיבות מצטרפים לרוב האותיות הכתובות יעו"ש.

יבואר שמגלה הכתובה בלע"ז אינה צריכה להיות מוקף גויל האם נימא שכל מגילה שאינה מוקפת גויל תהא כשירה כמו מגלה בלע"ז

אבל לכא' מדברי הריטב"א מבואר דלא כסברא זו, דהנה בביאור הלכה בס' תר"צ סע' ט' הביא בשם הריטב"א במגילה דף י"ח ע"א דמגילה הכתובה בכתב האומות אין מודקדין בה שיהיו האותיות מוקפות גויל, שלא הצריכו זה אלא בכתב הקודש. ולפי משנת א"כ ה"ג נימא דיהיה כשר גם בכתובה אשורית אע"פ שאינה מוקפת גויל דלא גרע מכתובה בשאר לשונות שכשירה בלי מוקף גויל.

והנה למשנ"ת דבכתוב בשאר לשונות לכא' אינו צריך לכתוב את הכתיב, א"כ ה"ג בשאר לשונות אינו צריך לכתוב את החסרות דבשאר לשונות אין לזה משמעות שכתוב חסר, ואינו צריך לכתוב אלא כמו שהוא קורא, וא"כ לפמשנ"ת הדין נותן דה"ג בכתוב אשורית אע"פ שלא יכתוב את החסרות ויתרות יהיה כשר לכתחילה, דלא גרע מכתובה בשאר לשונות דכשר לכתחילה, אמנם ברמ"א בס' תרצ"א סע' א' כ' דבדיעבד אין לפסול מגילה משום חסרות ויתרות דלא גרע מהשמיט בה הסופר אותיות דכשרה,

בענין מה שהבאנו בגליון הקודם בשם מרן הגר"ז דקריאת המגילה אינה מדין קריאה של כתבי הקודש אלא קריאה לפרסומי ניסא, ולהכי חשוב שמבטלין תורה לקריאת המגלה, וכן דאינו צריך ברכת התורה לקריאת המגילה, העירוני למש"כ הרמב"ן במגילה דף י"ז ע"א לענין מה נקראת המגילה אגרת, וכ' לדבריים שהם חוץ לגופה לגמרי כגון קריאה שלה כ"ש שדינה כאגרת, וז"ל וזהו ששנינו הקורא את המגילה עומד ויושב יצא משא"כ בספר תורה עכ"ל, ומבואר דהקושה להרמב"ן אמאי אין צריך לעמוד בקריאת המגילה כמו בספר תורה, ומבואר דס"ל דלקריאת המגילה יש דין קריאה של כתבי הקודש של תורה אלא שאין צריך עמידה משום שנקראת אגרת, דאי אינו אלא קריאה של פרסומי ניסא בוודאי לא דמי לקריאת התורה דצריך עמידה.

אולם י"ל מה כונת הרמב"ן בתירוץ דכיון דמגילה נקראת אגרת להכי אין צריך לעמוד בה האם זה גופא כונתו דאין בקריאתה דין קריאה של כתבי הקודש אלא כאגרת בעלמא, או דאע"פ שיש לקריאתה דין קריאה של כתבי הקודש מ"מ כיון דנקראת אגרת אין צריך לעמוד בה.

יבואר דמדברי הרמב"ן מוכח דבקריאת ההפטר צריך לעמוד מדינא

אבל הא גופא מבואר ברמב"ן דהא דצריך לעמוד בשעה שקורא בתורה הוא גם בשאר כתבי הקודש, וא"כ לפ"ז בקריאת ההפטר יהיה צריך לעמוד כדן ספר תורה,

איתא בגמ' ברכות דף נ"ז עמוד ב' תנו רבנן שלשה מלכים הם הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות שלמה יצפה לחכמה אחאב ידאג מן הפורענות שלשה נביאים הם הרואה ספר מלכים יצפה לגדולה יחזקאל יצפה לחכמה ישעיה יצפה לנחמה ירמיה ידאג מן הפורענות שלשה כתובים גדולים הם הרואה ספר תהלים יצפה לחסידות משלי יצפה לחכמה איוב ידאג מן הפורענות שלשה כתובים קטנים הם הרואה שיר השירים בחלום יצפה לחסידות קהלת יצפה לחכמה קינות ידאג מן הפורענות הרואה מגילת אסתר נס נעשה לו. ושמעתי להעיר למה לא אמרו ד' כתובים קטנים, שהרי מגילת אסתר בכלל הכתובים הם.

ואמור בזה הגאון הגדול ר' אברהם נח גרבו שליט"א שאפשר ליישב על פי מה שכתב בחידושי מרן רי"ז הלוי כתב שלקריאת המגילה נתחדש כתיבה מחודשת מה שאינה בשאר כתבי הקדש, שעציר שרמטט ואין צריך להאריך בו"ו דויתא יעו"ש,

¹ וכע"ז העיר בחידושי ר' שמואל מנדרים בס' א' אות י"א לענין קריאת שמע, דהנה ברמב"ם פ"ב מהל' ק"ש ה"י כ' וז"ל והקורא בכל לשון צריך להזהר מדברי שיבוש שבאותו הלשון ומדקדק באותו הלשון כמו שמדקדק בלשון הקדש, וכ' ע"ז הרשב"א וז"ל אין זה מקובל על הדעת לפי שכל הלשונות פרוש הן ומי ידקדק אחר פירושו עכ"ל.

והקשה על זה הגרש"ר דא"כ גם כשקורא בלשון ק"א אמאי צריך לדקדק, ולמה לא יצא יד"ח לכתחילה אף בלא דקדוק, דנדי דמחמת הדין ק"ש המיוחד דלשון ק"ש שהוא מדין קריאת הפרשה הכתובה בתורה צריך לדקדק, מ"מ הרי גם בלשון ק"א גופא יכול לצאת מדין קריאה בכל לשון, ולשון הקדש לא גרעא משאר לשונות וגם בלשון ק"א יכול לצאת מדין פיוש, וא"כ נדי דכשאינו מדקדק יש חסרון מחמת הדין קריאה המיוחד דלשון ק"א וכמש"נ, מ"מ יהא ליה גם דין קריאה דכל לשון וזוהו הרי יוצא לכתחילה בלא דקדוק, [והרי אפשר לכתחילה לקרוא בשאר לשונות, ורק לענין מצוה מן המובחר אי' בב"ח דראוי לקרוא בלשון ק"א, וא"כ גם כשקורא בלשון ק"א בלא דקדוק יצא לכתחילה מדין קריאה דכל לשון ורק המצוה מן המובחר יחסר לו].

והוסיף הגרש"ר דהן אמת דיש נפק"מ בין הן דצריך לדקדק היכא דאינו מבין לשון הקדש, דבזה

ומשמע דכשאין כותב את החסרות חשיב כמי שחסרים אלו התיבות ואין המגילה כשירה לכתחילה אלא כדן מגילה הכתובה רובה כשירה רק בדיעבד.

עוד יש להוכיח דלא חשיבא מגילה הכתובה כולה, דבש"ע בס' תרצ"א סע' א' וב' כ' אין כותבין את המגילה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כספר תורה וכו' וצריכה שרמטט כתורה עצמה וכו' ודינה כספר תורה לענין היקף גויל וכו' וכל גופות האותיות בצורתן ובחסרות ויתרות ע"כ. ומבואר דבכל דיני כתיבת המגילה שוה דינו לכתובת ספר תורה, וא"כ לכא' הוא הדין לענין הקרי וכתוב שוה דינו לספר תורה שאם החליף וכתב את הקרי הוי פסול, אלא דבמגילה כיון דנקראת אגרת אפילו אם חסר לגמרי כמה תיבות היא כשירה בדיעבד.

יבואר אם קרא רוב המגלה מתוך הכתב ומיעוט בע"פ אבל האותיות שהם בתיב בענינין אחר מהקרי מצטרפים לרוב אם חשיב שקרא רוב מתוך הכתב

ובעיקר דין קרי וכתבי יל"ע אם חשיב שקורא בע"פ, ונפק"מ אם כבר קרא עד חצי המגילה בע"פ אם מצטרף קריאת הקרי לתיבות שקרא בע"פ וחשיב שקרא רוב בע"פ או דקריאת הקרי לא חשיב כקורא ע"פ, ולכא' זה תלוי אם צריך לקרות הקרי מתוך הכתב, דבשערי אפרים שער ג' סי' ג' כ' דצריך שיראה את התיבה הכתובה בספר בשעת קריאתו כפי שהיא כתובה אע"פ שהוא קורא אחרת, ובפתחי שערים שם הביא מקור לזה ממה שקוראים שם שנכתב בהו' בקריאת א"ד והתם בודאי צריך לראות את התיבה כפי שהיא כתובה בספר תורה.

אך בפרי מגדים בס' קמ"א בא"א סק"ט כ' דאם נטף שעוה על תיבה שקוראין אותה שלא לפי המסורה אין בכך כלום כיון דממילא קוראין אותה התיבה בע"פ, ועי' בזה בשו"ת שבת הלוי ח"ח סי' כ"ז ובשו"ת אגרות משה ח"ד סי' כ"ד.

ובעיקר הוכחת הפתחי שערים מהא דשם שנכתב בהו' צריך לראותה מתוך הכתב יל"ד לפי מה שכ' בחידושי מרן רי"ז הלוי בהא דאמר' זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור לא כשאני נכתב אני נקרא עיי"ש.

הערה בענינין קריאת המגילה אם הוא בקריאת דברי תורה חוץ ממה שהוא פרסומי ניסא

ואע"פ דגם בקריאת המגילה לכתחילה צריך לעמוד מפני כבוד ציבור, מ"מ איכא נפק"מ אם העמידה היא רק מפני כבוד ציבור, דיעוי' בביאור הלכה בריש ס' תר"צ דהביא ממטה יהודה שמצדד דסמיכה מותר, וכ' הביאור הלכה דבשעת הדחק יש לסמוך על זה להקל, ולדברי הרמב"ן דקריאת ההפטר שוה דינו לקריאת ספר תורה לענין עמידה א"כ אין להקל בזה בסמיכה ואף לא יצא יד"ח כמו בספר תורה.

יבואר דבפסקי הרי"ד במגילה כ' דקריאת המגילה הוי קריאה של כתבי הקודש

והעירוני עוד דבפסקי הרי"ד במגילה דף י"ד ע"א ג"כ מבואר דס"ל דקריאת המגילה הוי קריאה של כתבי הקודש, דכ' אהא דאמרי בגמ' במגילה שם ת"ר ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שעמדו לישראל לא פחתו ולא הותירו על התורה אפילו אות אחת חזין ממקרא מגילה, וז"ל, פי' לא הוסיפו תורה לישראל שיהו קורין בה, אבל הרבה דברים הוסיפו לאסור כדאמר' [בבמות כ"א ע"א שבת י"ד ע"ב] שלמה תיקן עירובין וידים ושניות לעריות, ומקרא מגילה נראה שהוסיפו על התורה, שקבעו עליה חובה בקריאתה כמו שחייבין לקרות את התורה שנא' והגית בו יומם ולילה עכ"ל.

ומבואר דחייבא דקריאת המגילה היא דומיא דחייבא דתלמוד תורה שנא' בו והגית בו יומם ולילה.

בענינין שכתבת המגילה לקריאתה אינה בשאר כתבי הקדש

והארנו בזה בגליון של פרשת פקודי, ולכן לא מנו את מגילת אסתר בחדא מחתא עם הכתובים קטנים, דהרואה מגילת אסתר איירי ברואה מגלה שהיא כתובה כדן מגילת אסתר לקריאה ולא כשאר כתבי הקדש.

ולפי' הרואה מגלה שכתובה בלשון לע"ז שכשירה ללועזות ג"כ נעשה לו נס משום שהיא ספר לקריאת המגלה.

ונראה שפוט שגם הרואה מגלה שכתובה בשאר כתבי הקדש נעשה לו נס, אלא שנתחדש שגם בכתובה זו שהיא כתיבה חדתא שכתובה בשביל קריאת המגלה לחוד גם בזה נעשה לו נס.

ובפשוטו כוונת הש"ס שם שהרואה ג' כתובים קטנים יש בהם הסדר שבשניים יצפה לחכמה ולחסידות כהגך קמאי ובשלישי ידאג מן הפורענות יעו"ש והרואה מגילת אסתר שלא מענינא הוא.

הרי מדין שאר לשונות אין יוצא דבכל לשון יוצא רק כשמבין, ויכול לצאת רק מדין לשה"ק דבזה אין צריך שיבין, ובכה"ג כיון דיוצא רק מדין לשה"ק שנתבאר דזה מדין דקריאת הפרשה עצמה כפי שכתובה בתורה ולא מדין דקדוק וזוהו צריך שידקדק, וכמש"נ דכשיוצא ק"ש בתורת קריאה הפרשה הכתובה בתורה בעי שידקדק כמו שהיא כתובה, אולם דבר תימה הוא לומר דכל מה דתנן דצריך לדקדק בק"ש [ולר' יוסי קרא ולא דקדק לא יצא] איירי רק למי שאינו מבין לשה"ק, אבל כשמבין אין צריך לדקדק דלא גרע משאר לשון וצ"ע.

וכ' דלחומר הקושה צריך לומר בזה בהכרח, דדין התורה הוא דיכול לצאת או בקריאת הפרשה או בתרגום הפרשה, והיכא דרצוה לצאת בתרגום הפרשה צריך לקרות רק באופן שהוא תרגום, ומש"ה יכול לצאת מדין תרגום רק בשאר לשונות, אבל בלשון ק"א עצמה אינו יכול לצאת מדין תרגום, דזה אינו תרגום על מה שכתוב, ואף כשקורא שלא בדקדוק מ"מ הוי לשון הקדש ככתוב בתורה ורק דאינו בדקדוק אבל תרגום לא הוי, ויכול לצאת בלשון ק"א רק מדין קריאה והפרשה עצמה, וזוהו יש דין דזה הוי דוקא באופן דדקדוק וכמש"נ. ואף דסברא זו מוקשית מ"מ לחומר הקושיא מוכרח לומר כן, עיי"ש.

בענין אי שרי להניח בקבוקי פיקדון במיחזור

נשאלתי אם יש לאדם המזיק להניחם כדי להחזירם למפעל למיחזור אם יש להניחם בשבת במקום המזיק להניחם כדי להחזירם למפעל למיחזור אם יש בזה איסור מוקצה והכנה משבת לחול.

הנה אם יש בזה משום איסור מוקצה כיון שעומד לזריקה ולמחזור, נראה שכל שראוי לשמוש ועדיין לא זרקוהו הרי הוא כלי גמור, ואע"פ שהוא עומד לזריקה מ"מ כיון שראוי הוא לשמוש וזורקים אותו רק משום שאין לנו צורך בזה, משום שהשפע גדול, אבל לא מחמת פחיתותו של הכלי, מסתברא שאינו מוקצה כל זמן שלא זרקוהו. **אולם** יש שפסקו שיהי' הוא כעוסק בסחורה בשבת שהרי מכינו ללקחו למיחזור כדי לקבל עבורם את דמי הפיקדון, ואסור להתעסק בצרכי חול בשבת שהרי הוא

כהכנה משבת לחול.

אמנם נראה שהרי מותר לטלטל כלי שמלאכתו להיות מחמה לצל, ואע"פ ששמו רק בשביל לאחר השבת, מכל מקום כל שהוא שומר כליו שלא יופסדו אינו חשוב כהכנה אלא כשומר חפציו, והכי נמי הרי הוא כשומר את כליו שלא יבואו לידי הפסד ומותר לטלטלו.

וזה פשוט שאינו נחשב ככלים העומדים לסחורה שאסור לטלטלו, שהרי כלי העומד לסחורה אסור לטלטלו משום שאינו עומד לשמוש ומוקצהו ממנו, אבל כלי העומד למיחזור אינו חשוב כלל ואינו שומרו מלהשתמש בו אלא שומרו מלאבדו ולכן אינו חשוב ככלי העומד לסחורה.

דברי הספד והתעוררות מרבני שליט"א על רשכבה"ג מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל

במקסיקו בישיבת כתר תורה מאור אברהם ובכולל דרשו

מקיימת הלכה זו ושיעור זה מיד במעמד קבלת התורה, ועל כן נעשה הנס הגדול הלוה של וכל העם רואים את הקולות, כדי שבשעת קבלת התורה יהיו כלל ישראל בבחינה של כתבם על לוח ליבך, ע"כ דברי מרן הגר"ח זצ"ל, והדברים מאירים ושמחים.

ואצל מרן הגר"ח זצ"ל היה בבחינת רואים את הקולות, שהכל היה מחוור לפניו כשמלה, וזכה לכך מפני שלא היה בראשו דבר אחר חוץ מתורה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, כשכל היום היא שיחתי אהבתי תורתך, ואמרו בילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפא ד"א למה נמשלו בשמן אם יתן קורטוב מים בתוך חבית של שמן קורטוב שמן יוצא כנגדו, כך מי שהוא מלא חכמה הכנים

דברי בטלה דברי תורה יוצאים לפי מה שהוא, ואנו ראינו מי שהיה מלא בדברי חכמות שלא היה בלבו שום דבר של בטלה, ולכן גם אנחנו שרוצים לזכות לתורה כשיעור שאנחנו מפנים עצמנו מדברים בטלים כן אנו זוכים לתורה וכן כתב ברוח חיים על מה שאמרו שהתורה נקנית במיעוט שיחה וז"ל כמשו"ל שכל שיחה בטלה שונקנת לתוך אונו של אדם יוצא כנגדה דיבור של תורה.

ואני שמעתי מבעל המעשה שהיה מביא גליונות שמדפיס על פרשת השבוע למרן הגר"ח בכל שבוע והיה עובר על זה ופעם אחת התחיל לקרוא והחזיר לו ושאלו אם לא מצא חן בעיניו ואמר שכבר קרא זה ושאלו אם משהו נתן לו הגליון ואמר שקרא זה לפני כמה שנים ואמר לו שבשבוע זה הדפיס כמה שכבר הדפיס לפני כמה שנים והוא זכר הכל, ומאידך סיפר הגאון ר' נתן אינפלד זצ"ל שהביא עשירי אחד לבית הגר"ח והביא לו סכום גדול של כסף להדפסת ספריו ולשאר צרכיו ובסוף השבוע לא זכר כלום.

ואנו צריכים ללמוד מזה שכל מה שמכניסים בראש חוץ מתורה התורה אינה נבלעת בדמיון ואינה מתחברת עמו, וכל מה שהאדם מונע עצמו מלדעת מה שאינו נוגע לתורה או לצרכים המוכרחים לאדם, זוכה ע"ז לחשקת התורה ולהאבת התורה ולהתחבר עם התורה, והרבה העידו שהפסיקו לקרוא בעתון וזכו שהתורה מאירה להם פנים, והתפלה היא יותר בדבקות, והוא בדוק ומנוסה.

וגם ראינו אצלם את האמונה הפשוטה החיונית במה שאמרו חז"ל, כמו מה שהיה אומר למי שאין לו בנים שיבדיל על היין במוצאי שבת, ומי שלא זכה לבנים אמר שלא יתכן שהרי כך אמרו חז"ל, וע"כ שאינו מבדיל על היין. וכן היה ברור לו שברכתו של מרן החזו"א זצ"ל תתקיים גם לאחר פטירתו כמש"כ בתוספתא בשם ר"ש הובא ברמב"ם בפרשת ויגש שברכת צדיקים מתקיימת גם לאחר פטירתו. שאין זה כבוד לחכם שלאחר פטירתו תהא ברכתו בטלה, ואמונתו היתה בחייה וברורה, שצורתו היתה מאירה לו, ולכן הכל היה ברור לו.

והיה אומר בכל עת שמה שאמרו חז"ל שהוצאות שבת אינו מן המניין הוא גם על הוצאת גטורט לשבת שהוא בכלל הוצאות שבת, והיה ברור לו שיהיו הוצאות שהוצאות לשבת, והרבה מעשים שהיו שהוצאות מרובות לגטורט וחזר הכל עד הפרושה האחרונה, וכמו שאמרו חכם על השמן כחס על הפתילה חיים, ובחז"ל אמר בזה שמה שאמרו חכם היינו טעמא משום שהוצאות שבת אינו מן המניין ואין הוא חס על השמן אלא הוא רק כחס, שחושב שהוא חס על השמן, שהרי הוצאות שבת אינו מן המניין.

ואנו צריכים לקחת מדרשו הנפלאים להאמין בחוש בכל מה שאמרו חז"ל שהוא כפשוטו, ובוה זוכים שתתקיים ברכת חז"ל עלינו כמו שאמרו לו עלי והאמינו בו ואני פורע, וכמו שמעתי בשם הגה"צ ר' שלמה בלוק זצ"ל שאמר בשם מרנא ר' ישראל מלונג זצ"ל והודפס בספר הצדיק ר' שלמה על חולה שחלה ובא אליו במוצאי שבת לבקרו, ודיבר עמו כשעה ומחצה באמונה במה שאמרו חז"ל שהוא כפשוטו, ולבסוף אמר לו מה שאמרו חז"ל חמין במוצאי שבת מלונגא, ושעת החמין ונתרפא, והוא כי אם מאמין בדברי חז"ל הם משפיעים עליו.

והנה לדעת איזה אותיות אינם סמוכים זה לזה באשרי צריך הרבה זמן לדעת זה, שהרי בקושי יכולים לדעת מה הם האותיות הסמוכים אבל האותיות שאינם סמוכים צריך הרבה זמן לידע זאת, והגר"ח לא הקדיש זמן כדי לחפש אותיות אלו אלא שבידיעתו את התורה ידע זאת מיד, וזה אינו אלא מתנה משמיא.

וכן כתב את כל האפשרויות של פסוקים שמתחילים באות אחת ונגמרים באות אחת, כדי שיאמרו כמות שמונה עשרה קודם יהיו לרצון, ועלה בידו 436 אופנים ולא היה בידו ארבעים ושמונה אפשרויות, וכן היה במחשב, והרי לא הקדיש זמן לזה וידע על זה מהאור התורה שמאיר בו לזכות שכל התורה היא בקרבו ומאירה לו פנים.

וכן שמעתי שנקדו שאלו איזה תוספות הכי ארוך בש"ס ושאלו האותיות א בתוכות ואמר לו, אכן שמעתי מה שענה לו איזה התוספות ארוך באותיות ואיזה בתיבות. ושמעתי עוד שאחד שאלו על מה שכתוב ברמב"ל דלעתיד לבוא המשיח יבוא דרך מערת המכפלה, האם יש לזה מקור בדברי חז"ל, והתחיל מרן הגר"ח לחשב, ואמר בש"ס בבלי אינו, ואחר כך חשב ואמר גם בירושלמי אינו, וכן בתוספתא אינו, וגם במדרשים אינו, ואפשר שהוא בתיקוני זוהר, והוא פלא גדול.

וידוע המעשה שהיה עם הגאון רבי חיים מוואלווין זצ"ל שפעם ישבו לפני הגר"ח מוואלווין זצ"ל גדולי תלמידיו ר' דוד טעבלי מניסוק ור' בערל טורעניע ועוד ודיברו בענין מאמר חז"ל כל פרנס המתנאה על הציבור שלא לשם שמים אינו זוכה לבן תלמיד חכם, ואמר אז ר' חיים זצ"ל דמכלל לאו אתה שומע הן, וא"כ יוצא דכל פרנס המתנאה על הציבור לשם שמים זוכה לבן תלמיד חכם, והוסף הגר"ח מוואלווין זצ"ל ואמר אבא שלי היה פרנס בוואלווין וכל ימיו עבדו היתה לשם שמים ולכן זכה לבן כאחי וזלמן שהיה אצלו ברור בע"פ כל התורה ש"ס בבלי וירושלמי ספרא ספרי מכלילת תוספתא מדרשים זוהר תיקונים ועין חיים, ועל עצמו בכלל לא עלה בדעתו, והמשיך רבי חיים זצ"ל ואמר דאפילו אם אחי ר' זלמן היה חי בזמן התנאים והאמוראים ג"כ היה נחשב לתלמיד חכם, והתלמידים כששמעו כי אחתם רעדו, ונענה אחד מבין התלמידים ואמר א"כ אז מה כבר היה הגאון מוילנא זצ"ל, ענה להם ר' חיים דאפילו אם אחי ר' זלמן היה חי אלף שנים פעמיים לא היה מניע לקרסוליו של הגר"ח זצ"ל, וביאר את כוונתו דאצל ר' זלמן היה ברור בעל פה כל התורה כמו שכל יהודי יודע לומר אשרי וישיב ביתך בעל פה, אך אם נשאל אדם איזו מילה כתובה לפני חנון ורחום ה' יצטרך לחזור הפסוק שלפני כן ועי"ז ידע ולא יוכל לומר מיד המלים שלפני, כ' ואם נשאל אותו בעליו לשבח לומר מילה קודם יצטרך לשם כך להתחיל מתחילת עליו לשבח או שיצטרך להסתכל בסידור, וסיים הגר"ח מוואלווין זצ"ל ידיעת אחי ר' זלמן היתה בכל התורה כמו שכל אדם יודע אשרי ובודאי נחשב בזה לתלמיד חכם אף בזמן התנאים והאמוראים, אכן הגר"ח זצ"ל ידע את כל התורה באופן שיכול לומר גם מהסוף להתחלה.

והוסיף בזה מרן הגר"ח זצ"ל להנהיג חז"ל דרשו על הפסוק והי הדברים האלה על לבבך כתבם על לוח לבך, ודיאורו י"ל עפ"י הג"ל שאימתי יש חילוק והבדל בין מש"כ אחר כך למה שכתוב לפני כן זהו רק בדברים שבעל פה, אבל אם הדבר כתוב לפניו הרי אין שום חילוק להגיד מה כתוב לפני מילה זו או מה כתוב אח"כ, ולפי נראה דזהו החיוב בידיעת התורה שיהיו הדברים כאלו הם כתובים לפניו שזהו אין שום חילוק בין לפניו לאחוריו, וזהו כתבם על לוח לבך, ולפ"ז ביאר הגר"ח זצ"ל וכל העם רואים את הקולות והיינו שבשעת מעמד הר סיני היתה ההלכה שצריכה להיות קבלת התורה בשלימות הגדולה ביותר, ואם השלימות הכי גדולה בתורה והדרגה הכי נשגבה בתורה הוא גדר של כתבם על לוח ליבך הרי שהיתה צריכה להיות

ידוע מש"כ ביערות דבש בדרוש ז' ואם כן כמה יש לאדם להתדבק בתורה ולשוב בתשובה במות צדיק תלמיד חכם, כמה דברים ישים האדם ללבו במיתת הצדיק כי יאמרו זה מת אולי אנכי אבנה להגות בתורה ולמלאות מקומו כי אין צריך מיליו מקומו בכל דבר וביחוד בהפלות חידוד, רק שהאיש הצדיק היה מלוכב ומעוטר במדות רבות וכמה מעלות טובות ובמותו הרי כל מעשיו ומדות וקניני שלימות שהיו לו ומפקדים וכל איש ישראל יכול לזכות, זה יאמר אני אוכה במדת ענוה שלו וזה יאמר אני אוכה במדת החמדה בתורה כמוהו וזה יאמר אני אוכה במדת לרדוף שלום כמוהו וזה יאמר אני אוכה במדת לרחם נדכאים ולחנך כושלים להיות אבי יתומים ואלמנות כמוהו וזה יאמר אני אוכה במדת מודקדק במצוה כמוהו וזה להיות ראי חטא וסור מרע כמוהו וזה יאמר בשאר מדות וכל אחד יכול לזכות במדה ומעלה אחת כי הכל קניני שלימות צריכים לאישי ישראלים ולא יחסר המגז וכו' עכ"ל.

ותשוב בתשובות הגאונים שבשעה שרב נפטר כל תלמידיו רב קבלו על עצמם מעלה ממעלת רבם, ור' יוסף ורב ששת קבלו על עצמם מעלה מהסכל חוץ מר' אבות שלהם ולא יכלו לעמוד בזה וסמאו עיניהם וזכו שיהיו סיני שידעו כל התורה, כמו שאמרו בשלהי הוריות שר' יוסף היה סיני, וכן בתוס' עירובין דף מ' כתבו שרב ששת היה סיני כדאיתא בעירובין דף ס"ח יעו"ש, וזכו לכך כמו שכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם למען תזכרו, וכל המונע עצמו מלהביט ולהתעניין בדבר חוץ מתורה זוכה להתורה נעשית קניין לו, וזה היה אצל מרן הגר"ח זצ"ל שלא היה במחשבתו שום דבר חוץ מתורה וזכה לידיעת התורה שלא בדרך הרגיל, שאי אפשר לזכות לזה לא בכשרונות ולא בחזרות אלא הוא נעשה אחד עם התורה באופן שהתורה חקוקה בו כעצם מעצמיו ובשר מבשרו.

והנה מרן הגר"ח זצ"ל אם נדבר ממעלותיו שהם רחוקים מאתנו לא נוכל לקיים במצוות ההספד את הנצרך לשוב כל אחד מדרבו הרעה שהוא תכלית ההספד, וזה המונה מה שאמרו חז"ל שלא הספידו את יהושע כראוי, משום שדברו במעלות שלא ניתן להשגה והיו צריכים לדבר ממה שהיה נער לא ימים מתוך האהל שזה היה רשגה.

ואמרו חז"ל גמ' ברכות דף ו' ע"ב אגרא דהספידא דלוי, ופירש רש"י הרמת קול בכי, אבל ידוע מה שפירשו הדוכנה היא לדלות ולקחת המעשים שעשה החכם וללמוד מהם, וזהו זכותו של החכם שנלמד ממעשיו, וזהו עיקר ההספד. שמעתי מאמר של חכם אחד שאמר שכל המעשים שיש לספר על הגר"ח אינו אלא שכל ימיו היה דבוק בתורה, כל מחשבה דבור ומעשה שלו לא היה אלא בתורה, וזה עיקר הספדו, וכל המעשים שספרו עליו היו כמה שהפריעו לו במה שהשתוקק אליו, וכמו שאמר הגר"ח לחכם אחד שבא לבקש ברכה ממנו ואמר לו אתה כהן תברכני, ואמר לו במה לברך את הרב ואמר שפסיקו להפריע לי ללמוד אני רוצה מאוד ללמוד ומפריעים לי, וכן כששאלוהו רבני קופת העיר שהלכו על קבר הגר"ח מה להתפלל עליו אמר להם שידע כל התורה כולה, זה היה כל רצונו, וכל שאיפתו לא היה אלא תורה.

והנה ידיעתו בתורה לא היה רק מחמת רוב כשרונו או חזרתו את למודו כל הימים, אלא הוא מתנה משמיא, שמי שמסר כל עצמותו לתורה ומי שמתמסר כל כוחותיו לתורה וזכה שהתורה נקנית לו ונעשית לו כעצמו ובשרו.

ודוגמא לדבר שכבר נודע בשער בת רבים שבספר טעמא דקרא פ' תצא כתב שם וז"ל וכתב לה ספר כריתות, כתבו בשם הגר"ח זצ"ל דלך נקרא גט משום שאותיות ג"ט לא מצוין סמוכים זה לזה בכל הפסוקים, ולכן הוא סימן להרחקה, וצ"ע דגם אותיות ג"ק ז"ט ז"ן ז"ס ס"ן לא מצאתי סמוכים בפסוקים אבל השאר נמצאים או ישר או הפוך, וי"ל דגט הוא הראשון שאינו סמוך, גם לפי מה שהעתיק דברי הגר"ח בס' דברי אליהו מס' גיטין אתי שפיר ע"ש.